

Možnosti psychologického prístupu k výsluchu obvineného

Anotácia: Príspevok sa zaoberá skúmaním možností psychologického prístupu k výsluchu obvineného. Zároveň poskytuje základné poznatky o možných psychologických postupoch vedenia výsluchu fyzických osôb obvinených z trestného činu.

Kľúčové slová: výsluch obvineného, psychologický prístup k výsluchu obvineného, možnosti vedenia výsluchu.

Úvod

Výsluch obvineného je z pohľadu aplikačnej praxe orgánov činných v trestnom konaní (ďalej len „orgán vykonávajúci výsluch“) považovaný za jeden z najzávažnejších procesných úkonov. Trestné konanie okrem prípadov, keď páchatel' trestného činu nie je známy, vlastne bez výsluchu osoby v takomto procesnom postavení v podstate ani nie je možné. Minimálne musí prísť k pokusu o výsluch obvineného, teda obvinený musí vždy dostať možnosť sa ku skutku, za ktorý je stíhaný, vyjadriť. Okrem toho v prípade výsluchu osoby obvinenej z trestného činu ide o veľmi zložitý proces podmienený nielen právnou úpravou, ale aj kriminalisticko-taktickými a psychologickými aspektmi. Je taktiež známou skutočnosťou, že príslušné právne pravidlá a zásady kriminalistickej taktiky sú v praxi orgánov vykonávajúcich výsluch obvineného dostatočne akceptované. Úplne to však neplatí pri využívaní psychologických aspektov výsluchov takýchto osôb. Jednou z príčin tohto stavu môže byť neznalosť alebo nedostatočná znalosť možností psychologického prístupu k výsluchu obvineného, prípadne ich podceňovanie. Zásadným predpokladom využívania psychologických aspektov výsluchu obvineného je dôsledná príprava výsluchu založená najmä na získaní a analýze poznatkov o vypočúvanej osobe, ako aj o iných okolnostiach výsluchu, čo je však v situácii enormného pracovného zaťaženia subjektov oprávnených vykonávať výsluch veľmi ťažké.

1. Podmienky uplatnenia psychologického prístupu pri výsluchu obvineného

Prístup orgánu vykonávajúceho výsluch ku konkrétnemu obvinenému má byť vždy výsledkom individuálneho posúdenia vychádzajúceho z viacerých ukazovateľov konkrétneho prípadu a v súlade s aktuálnymi požiadavkami kriminalistickej taktiky. Orgán vykonávajúci výsluch by mal byť schopný nadviazať psychologický kontakt s rôznymi kategóriami vypočúvaných osôb, predovšetkým podozrivých a obvinených osôb, ale aj svedkov.² Osobe vykonávajúcej výsluch by preto nemali uniknúť jemné detaily (respektíve odtiene) v správaní obvinených, pretože iba to mu umožní voľbu toho najvhodnejšieho taktického postupu pri výsluchu obvineného. Orgán vykonávajúci výsluch by mal byť tiež schopný pozorovať a analyzovať jednotlivé prejavy správania vypočúvanej osoby. Výsluch predstavuje špecifickú situáciu sociálnej interakcie, v priebehu ktorej dochádza k vzájomnému ovplyvňovaniu a vnímaniu jej účastníkov. Sociálna interakcia pri výsluchu má z psychologického hľadiska výrazne asymetrickú povahu.³ Je nepochybné, že pre psychologické poznávanie charakteristík

¹ doc. JUDr. Peter POLÁK, PhD., JUDr. PhDr. Ondrej KUBÍK, PhD., Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy, Bratislava. Táto práca je podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja Slovenskej republiky na základe Zmluvy č. APVV – 15 - 0644.

² PORADA, V. a kol. *Kriminalistika*. Prvé vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2007. s. 273.

³ HERETIK, A. *Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*. Tretie, prepracované a rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2010. s. 97.

obvineného má orgán vykonávajúci výsluch vždy iba obmedzený služobný čas, takže osobnosť týchto osôb nedokáže poznávať komplexne a do hĺbky ako napríklad psychológ či psychiater, ale iba orientačne, pričom sa vždy zameriava na tie osobnostné charakteristiky obvineného, ktorých spoznanie mu umožní vhodné psychologické ovplyvňovanie, s cieľom dosiahnuť jeho dobrovoľné priznanie. V tejto súvislosti však existuje viacero taktických postupov, ktoré by mal každý orgán vykonávajúci výsluch podľa potreby aplikovať, aby poznal osobnosť obvineného, a to v súvislosti s voľbou taktiky na získanie jeho priznania.⁴ V tejto súvislosti sa v ustanovení § 121 ods. 1 Trestného poriadku (zákon č. 301/2005 Z. z., ďalej len „Trestný poriadok“ alebo „TP“) expressis verbis uvádza, že je potrebné rešpektovať osobnosť obvineného, z čoho možno usúdiť, že sa tak môže stať iba v tom prípade, ak je orgán vykonávajúci výsluch schopný aplikovať individuálny prístup voči každému obvinenému.

Táto skutočnosť je dôležitá aj v súvislosti s právom obvineného byť poučený pred výsluchom (§ 121 ods. 2 Trestného poriadku). Orgán vykonávajúci výsluch musí pri zákonom poučení obvineného brať do úvahy jeho vek, pohlavie, ako aj mentálnu úroveň a konkrétne osobnostné charakteristiky obvineného. Je dôležité, aby obvinený svojim právam a povinnostiam v priebehu trestného konania porozumel a nie si ich len bez primeraného vysvetlenia a interpretácie z úst osoby vykonávajúcej výsluch vypočul. Jedným z takýchto taktických postupov, ktorý môže orgán vykonávajúci výsluch uplatniť, je rola pomáhajúceho poradcu. Tu orgán vykonávajúci výsluch vychádza z taktického východiska, že obvinený chce už od začiatku spolupracovať a priznať sa, takže je potrebné s ním komunikovať a zaobchádzať v duchu priateľského porozumenia a nezvyšovať ďalej jeho psychické napätie, pretože to by pôsobilo skôr kontraproduktívne. V tomto prípade je potrebné dosiahnuť, aby obvinený pred orgánom vykonávajúcim výsluch vypovedal spontánne a dobrovoľne. Na druhej strane by mal orgán vykonávajúci výsluch ochotne poskytovať obvinenému právne informácie o jeho procesnom postavení, čo môže mať pozitívny vplyv aj na prípadné neskoršie prehodnotenie miery zavinenia a z nej vyplývajúcej trestnej zodpovednosti páchatel'a.

Ďalším z taktických postupov, založených na psychologickom prístupe, je prístup takzvaného pomáhajúceho, sympatického brata, respektíve spriaznenej duše (sympathetic brother). Tento prístup je založený na úprimnosti a zároveň aj na asertívnej komunikácii orgánu vykonávajúceho výsluch, ktorý otvorene obvinenému vysvetľuje, že priznanie by mal urobiť kvôli svojej rodine a najbližším a tiež kvôli sebe. Prípadným klamstvom by celú svoju situáciu iba zhoršil, pretože by spôsobil vyššiu mieru odcudzenia blízkych, ktorí by s ním prestali komunikovať. Orgán vykonávajúci výsluch vtedy obvinenému ohľaduplne naznačí, že chápe jeho snahu a potrebu uľaviť svojmu svedomiu a túto tendenciu obvineného neustále aktívne oceňuje. Orgán vykonávajúci výsluch sa vtedy môže vhodnými slovami obvinenému prihovoriť, napr.: „... ved' máte pred sebou ešte celý život a život s výčitkami nie je vôbec príjemný“. Prístup orgánu vykonávajúceho výsluch je tu primárne zameraný na podporu zdôrazňovania, aby obvinený dal sám sebe poslednú šancu. A to je možné dosiahnuť iba vtedy, ak bude obvinený úprimný sám pred sebou a vážne považuje nad zodpovednosťou za spáchaný skutok, ako aj o pocitoch viny, ktoré práve v tejto súvislosti prežíva.⁵

Pomerne známym je aj ďalší taktický postup využívajúci psychologické aspekty, takzvaný „postup zámerného rozdelenia dvojice obvinených“. Pri tomto postupe sú obvinení vypočúvaní nezávisle od seba, v dvoch zvukovo a priestorovo izolovaných výsluchových miestnostiach. Následne sú obvinení, nezávisle od seba, orgánom vykonávajúcim výsluch konfrontovaní so skutočnosťou, že každý z nich už čosi vypovedal, pričom sa im presne

⁴ KUBÍK, O. *Investigatívna psychológia*. Prvé vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2012. s. 81.

⁵ O'HARA, CH. E., O'HARA, G. L. *Fundamentals of criminal investigation*. Seventh edition. Springfield: Charles C. Thomas Publisher, 2003. p. 148.

nešpecifikuje čo, s cieľom vytvoriť tak potrebné psychické napätie u obidvoch obvinených, ktorí následne začínajú až obsedantne uvažovať o tom, ako jeden proti druhému vypovedal a či sa ich výpovede vôbec obsahovo zhodujú alebo rozchádzajú. Následne orgán vykonávajúci výsluch takticky naznačuje prvému obvinenému, že druhý obvinený (nachádzajúci sa v miestnosti vedľa) sa pri výsluchu snažil naznačiť, že skutok buď nespáchal, alebo že jeho účasť na skutku bola len pasívna. Prvý obvinený spravidla reaguje tak, že začne spontánne vypovedať o tom, aká bola jeho účasť na spáchanom trestnom čine, pričom zdôrazňuje, čo robil druhý obvinený, aby sa tak aspoň čiastočne zbavil trestnej zodpovednosti. Tak postupne orgánu vykonávajúcemu výsluch dobrovoľne opisuje to, aký podiel viny mal na spáchaní trestného činu druhý obvinený.⁶ V podmienkach nášho právneho prostredia je však možné takýto taktický postup použiť len vtedy, ak je obsah výpovede druhého obvineného skutočne taký, ako je to uvedené.

V súvislosti s uvedenými taktickými postupmi a možnosťami ich využitia je samozrejme potrebné brať do úvahy aj konkrétny typ uplatňovanej právnej kultúry a jej špecifiká z hľadiska právnej úpravy jednotlivých priznaných práv a uložených povinností osôb v procesnom postavení podozrivého alebo obvineného. V angloamerickom právnom prostredí zákon dovoľuje viesť s podozrivou osobou takzvaný „obviňujúci výsluch“, v ktorom orgán vykonávajúci výsluch svoje domnienky o vine obvineného výrazne konfrontačným spôsobom verbalizuje, čím ho v podstate tlačí k tomu, aby sa sám aktívne snažil vyvrátiť vzniknuté podozrenie uvádzaním konkrétnych poľahčujúcich dôvodov. Orgán vykonávajúci takýto výsluch tlačí obvineného do aktívnej defenzívy a do obhajoby svojej neviny, a to uvádzaním relevantných argumentov. **V kontinentálnom právnom prostredí je však takýto spôsob vykonávania výsluchu absolútne neprípustný. Ani podozrivého, ani obvineného nemožno zavádzať ani priamo obviňovať na základe vykonštruovaných domnienok, ktoré orgán vykonávajúci výsluch priebežne vytvára. Rovnako nemožno obvineného navádzať na výpoveď takým spôsobom, že ho konfrontujeme s falošnými, respektíve s neexistujúcimi dôkazmi.**

2. Charakteristika jednotlivých možností psychologického prístupu pri výsluchu obvinených

V podmienkach policajnej praxe sú známe aj konkrétne možnosti psychologického prístupu k vedeniu výsluchu s obvineným, ako napríklad direktívny prístup, nedirektívny prístup, prívetivý prístup, emocionálny prístup, logický prístup, agresívny prístup, odmeraný prístup a racionalizujúci prístup.⁷ Uvedené postupy vedenia výsluchu orgán vykonávajúci výsluch aplikuje podľa osobnostných charakteristík konkrétneho obvineného, ako aj celkovej situácie a okolností výsluchu. Pri použití konkrétneho postupu vedenia výsluchu musí orgán vykonávajúci výsluch pôsobiť nadmieru presvedčivo, aby dosiahol sledovaný cieľ, ktorým je priznanie obvineného. Schopnosť pohotovo zvoliť konkrétny štýl vedenia výsluchu je podmienený úrovňou sociálnej inteligencie a odbornej erudície osoby vykonávajúcej výsluch najmä z pohľadu jej schopnosti okamžite vyhodnocovať rôzne sociálne situácie, ku ktorým dochádza pred výsluchom obvineného, ako aj v jeho priebehu. Orgán vykonávajúci výsluch musí byť nadmieru kreatívny a musí mať aj schopnosť improvizovania a hrania rolí, pretože situácie pri výsluchu sú natoľko rôznorodé, že ich možno len veľmi ťažko predpokladať, a preto sa na ne nemožno vopred spoľahlivo pripraviť. Niektoré zo spomínaných štýlov vedenia výsluchu sú bližšie charakterizované v nasledujúcich častiach tohto príspevku.

⁶ O' HARA, CH. E., O' HARA, G. L. *Fundamentals of criminal investigation*. Seventh edition. Springfield: Charles C. Thomas Publisher, 2003. p. 149, ako aj KASSIN, S. M., APPLEBY, S. C., PERILLO, J. T. *Interviewing suspects: Practice, science, and future directions*. Legal and Criminological Psychology, 15, 2010. p. 39 – 55.

⁷ KUBÍK, O. *Investigatívna psychológia*. Prvé vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2012. s. 81 – 84.

2.1 Direktívny postup vedenia výsluchu

Tento postup vedenia výsluchu je vhodné využiť v prípade, ak o vine obvineného už existujú nevyvrátiteľné vecné dôkazy, napríklad daktyloskopické stopy, biologické stopy a podobne. V takomto prípade sa odporúča, aby orgán vykonávajúci výsluch vystupoval nanajvýš sebavedomo a dominantne, nie však onipotentne.⁸ Orgán vykonávajúci výsluch by mal, podľa vlastného uváženia, obvinenému postupne a strategickým spôsobom predkladať existujúce usvedčujúce dôkazy. Nesmie však obvinenému hroziť žiadnymi bezprávnymi vyhrážkami⁹. Podstatou tohto prístupu je dosiahnuť to, aby obvinený pochopil, že existujú proti nemu nevyvrátiteľné dôkazy a nemá iné východisko, iba začať vypovedať o všetkých okolnostiach súvisiacich s jeho účasťou na spáchaní trestného činu. Direktívny prístup je výrazne priamočiary a systematicky smerujúci k dosiahnutiu relevantného priznania obvineného, pričom k priznaniu dochádza na základe postupnej konfrontácie s obsahovou stránkou dôkazov svedčiacich v jeho neprospech.

2.2 Nedirektívny postup vedenia výsluchu

Tento postup možno použiť vtedy, ak je vina obvineného vysoko nepravdepodobná, ale aj tak je potrebné ho k veci vypočuť, pretože nie je vylúčené, že môže poskytnúť k prípadu relevantné informácie o osobe páchatel'a. Pri využití tohto prístupu je orgán vykonávajúci výsluch predovšetkým vnímavým poslucháčom, ktorý vlastnými slovami parafrázuje to, čo obvinený vypovedá v súvislosti s poskytovaním priznania. Orgán vykonávajúci výsluch umožňuje, aby väčšinu času hovoril obvinený, pričom to dosahuje najmä kladením otvorených otázok. V prípade snahy obvineného klamať sa jednotlivé protirečenia a nelogickosti v jeho výpovedi začnú čoskoro vyskytovať ako priamy následok emocionálneho rozrušenia. Orgán vykonávajúci výsluch by mal obvinenému neustále pripomínať, že úmyselným uvádzaním nepravdivých okolností, s cieľom chrániť skutočného páchatel'a, si môže priťažičť a zvýšiť tak mieru závažnosti možného trestného postihu.

2.3 Prívetivý postup vedenia výsluchu

Prívetivý postup vedenia výsluchu je možné uplatniť konkrétne pri výsluchu emocionálne založeného, senzitívneho a kooperatívneho obvineného. Je potrebné, aby orgán vykonávajúci výsluch pri výsluchu takéhoto obvineného znížil intenzitu hlasu, snažil sa vystupovať priateľsky a využíval schopnosť empatie.¹⁰ Orgán vykonávajúci výsluch sa v komunikácii s obvineným snaží vyjadriť, že chápe, v akej situácii sa práve nachádza. Orgán vykonávajúci výsluch sa musí vyhýbať akýmkoľvek formám vyhrážania obvinenému alebo jeho zastrášaniam. Z hľadiska proxemických parametrov¹¹ v rámci výsluchu sa môže orgán vykonávajúci výsluch posadiť bližšie k obvinenému, pričom sa vtedy zámerne snaží narúšať jeho intímnu zónu¹², čo môže v podozrivom vyvolávať pocity rozpakov, nervozity a

⁸ Omnipotentný vyšetrovateľ pôsobí všemohúco (resp. všemocne) a situáciu, v ktorej sa podozrivý nachádza, vysvetľuje extrémnym až premršteným spôsobom, akoby záležalo výlučne iba na ňom, aký bude celý ďalší osud podozrivého. Každý vnímavejší obvinený si však dokáže v takomto prípade uvedomiť, že policajt nie je až taký všemocný, ako sa snaží dávať najavo, a neskôr takéto neprimerané správanie policajta začína vnímať ako slabosť a neschopnosť použiť relevantné argumenty opierajúce sa o zákonné hranice vlastnej kompetencie – pozn. autora.

⁹ V práve sa rozumie použitím sily tak prípad použitia priameho *fyzického násillia* (lat. vis absoluta), ako aj *bezprávná vyhrážka* (lat. vis compulsiva). Právny úkon, ku ktorému je konajúci donútený fyzickou silou alebo bezprávnou vyhrážkou, je neplatný, resp. nemá spôsobilosť vyvolať právne účinky – pozn. autora.

¹⁰ SPURNÝ, J. *Psychologie výsluchu*. První vydání. Praha: Portál, 2003. s. 66.

¹¹ Proxemika je forma neverbálnej komunikácie, ktorej podstatu tvorí vplyv priestorovej vzdialenosti medzi subjektmi sociálnej interakcie – pozn. autora.

¹² V súvislosti s charakteristikou teritoriálnej neverbálnej komunikácie – bližšie pozri Kollárik, T. a kol. *Sociálna psychológia*. Prvé vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004. s. 336.

neistoty.¹³ Treba však upozorniť na to, aby orgán vykonávajúci výsluch neporušoval intímnu zónu obvineného príliš dlhý čas, ale aby proxemické parametre sociálnej interakcie takticky menil, a to v závislosti od toho, či obvinený práve vykazuje rezistentné správanie, alebo sa práve chce priznať. Vhodnou taktikou zmeny proxemických parametrov v priebehu výsluchu sa vytvára u obvineného žiaduce psychické napätie. V niektorých prípadoch môže orgán vykonávajúci výsluch využiť aj fyzický kontakt, napríklad priateľským položením svojej ruky na rameno podozrivého.¹⁴ Primeraný fyzický kontakt orgánu vykonávajúceho výsluch, ako aj jeho empatický prístup môžu mať rozhodujúci vplyv na ochotu obvineného priznať sa, pretože obvinený vloží do jeho rúk všetku svoju dôveru.¹⁵

2. 4 Emocionálny postup vedenia výsluchu

Tento postup je založený na psychologickej taktike „*hrania na citlivú strunu*“ s cieľom spúšťania pocitov viny a zodpovednosti u obvinenej osoby. Tu je dôležité, aby orgán vykonávajúci výsluch zistil psychologicky najslabšie miesto obvineného, ktoré si najviac chráni. Môže na obvineného v súvislosti s jeho rodinou apelovať napríklad slovami: „Zamysleli ste sa nad tým, čo si teraz o Vás pomyslia Vaši blízki?“, „Zamysleli ste sa nad tým, za akého otca Vás teraz budú považovať Vaše deti?“

Obvinený môže opodstatnene vykazovať znaky nervozity a začne sa vážne zamýšľať nad tým, čo práve vyšetrovateľ povedal, pretože sám si veľmi dobre vtedy uvedomuje, že to, čo bolo práve povedané, je pravda, a vtedy sa cíti akoby citovo odhalený. V tejto súvislosti je potrebné upozorniť na to, aby orgán vykonávajúci výsluch rešpektoval isté „zdravé hranice“ emocionálneho (psychologického) pôsobenia na obvineného a svojim nevhodným správaním ho neskôr nevyprovokoval k neprimeranej psychickej reakcii, ktorá sa prejaví vo forme neočakávaného fyzického útoku voči osobám prítomným pri výsluchu. Naopak, správne a primerané použitie tohto taktického prístupu vedenia výsluchu môže spôsobiť, že sa obvinený neskôr pod tlakom výčitiek svedomia ku všetkému dobrovoľne prizná a začne spolupracovať. Upozorniť treba aj na to, aby si orgán vykonávajúci výsluch vždy pozorne vypočul aj zdanlivo okrajové (periférne) okolnosti v priznaní obvineného, napríklad to, že sa priznáva pre budúcnosť svojich detí, rodiny alebo preto, že chce už mať konečne pokoj od všetkých pocitov viny a neznesiteľných výčitiek svedomia.

2.5 Logický postup vedenia výsluchu

Uvedený postup je pravým opakom emocionálneho prístupu. Je vhodné ho použiť v tom prípade, ak proti obvinenému existuje spoľahlivý dôkaz a ide o obvineného, ktorý je založený racionálne, čo sa prejavuje napríklad jeho neustálou potrebou čosi zdôvodňovať, vysvetľovať a teoretizovať. Orgán vykonávajúci výsluch musí dokázať preniknúť do podstaty logiky konania obvineného, ako aj do podstaty jeho účelových obranných stratégií. Tento prístup si preto vyžaduje zo strany orgánu vykonávajúceho výsluch dôkladné oboznámenie sa s aktuálnou dôkaznou situáciou. Orgán vykonávajúci výsluch by mal pri komunikácii s obvineným sedieť vzpriamene a mal by správaním vystupovať primerane sebedovo, pričom by sa mal striktne pridržiavať zamerania výsluchu. Nie je vhodné, ak sa orgán vykonávajúci výsluch odkláňa od logického prístupu a postupne prechádza k emocionálnemu

¹³ KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme. Kapitoly z psychologie sociální komunikace*. První vydání. Praha: Svoboda, 1988. s. 43.

¹⁴ V prípade, ak vyšetrovateľ (muž) realizuje výsluch podozrivej ženy, nie je vhodné, ak sa jej vtedy fyzicky dotýka čo i len letným položením svojej ruky na rameno, pretože podozrivá žena si takéto správanie vyšetrovateľa môže (mylne) vysvetľovať ako jeho snahu o flirtovanie – pozn. autora.

¹⁵ O' HARA, CH. E., O' HARA, G. L. *Fundamentals of criminal investigation*. Seventh edition. Springfield: Charles C. Thomas Publisher, 2003. p. 141 – 143.

prístupu, pretože to obvinený môže začať chápať ako defenzívnu reakciu, teda že osobu vykonávajúcu výsluch svojimi logickými a premyslenými tvrdeniami prekonal.

2.6 Agresívny postup vedenia výsluchu

Ide o postup, pri ktorom orgán vykonávajúci výsluch vystupuje voči obvinenému agresívne a dominantne. Tu je potrebné zdôrazniť, že agresívny prístup má byť aplikovaný iba zákonom dovolenými prostriedkami ovplyvňovania obvineného, teda nemalo by dochádzať k porušovaniu základných ľudských práv a slobôd podozrivého.¹⁶ Orgán vykonávajúci výsluch môže na obvineného napríklad zvyšovať hlas alebo môže narušať intímnu zónu podozrivého a podobne. Agresívne by mal pôsobiť tak celkový vonkajší vzhľad osoby vykonávajúcej výsluch, ako aj jej správanie a vystupovanie. Tento prístup je vhodné použiť v prípadoch emocionálne založeného a výrazne rezistentného obvineného. Z taktického hľadiska je najvhodnejšie, ak sa najskôr s obvineným rozpráva prívetivý orgán vykonávajúci výsluch a po určitom čase vo výsluchu pokračuje agresívny vyšetrovateľ. Uvedeným taktickým postupom dochádza u obvineného k navodeniu psychologicky kontrastnej výsluchovej situácie, následkom ktorej dochádza u neho k cieľnému vyvolávaniu nepríjemných stavov psychického napätia. To môže nakoniec viesť až k tomu, že sa obvinený ku všetkému dobrovoľne prizná. Ide o psychologickú taktiku podobnú taktike dobrého a zlého policajta, ktorej podrobná charakteristika je uvedená v nasledujúcej časti tohto príspevku. Pre naše právne prostredie je tento postup vedenia výsluchu takmer nerealizovateľný, pretože je na hranici dodržania primeranosti a zdržanlivosti – ako základnej zásady trestného konania.

2.7 Postup vedenia výsluchu taktikou dobrého a zlého policajta

Postup vedenia výsluchu taktikou dobrého a zlého policajta už je pomerne dobre známy aj z viacerých filmových stvárnení. Podstata tejto policajnej taktiky spočíva v tom, že pri výsluchu obvineného alebo podozrivého sú prítomní vždy dvaja policajti, pričom každý z týchto policajtov hrá inú rolu. Kým jeden z policajtov vystupuje ako dobrý, prívetivý, ochotný, chápaný a pomáhajúci, ten druhý vystupuje ako zlý, agresívny, netrpezlivý, arogantný a správa sa povýšenecky. Najskôr by sa mal s podozrivým rozprávať policajt vystupujúci ako zlý, agresívny, arogantný, ktorý na podozrivého zvyšuje hlas, správa sa netrpezlivo a dominantne. Uvedené správanie zlého policajta v podozrivom vyvoláva zvýšený pocit napätia a stresu a nie je vylúčená ani prítomnosť úzkosti. Následne do výsluchovej miestnosti prichádza dobrý, sympatický a prívetivý policajt. Ten môže správanie policajta predtým vystupujúceho agresívne začať ospravedlňovať a podozrivého ubezpečiť, že v prípade, ak sám od seba začne spolupracovať, nič z toho, čo mu pred chvíľou hovoril zlý policajt, sa nemôže stať. Podmienkou toho však je, aby sa snažil čo najviac spolupracovať. Uvedené ospravedlnenie vystupovania zlého policajta dobrým policajtom môže v podozrivom alebo v obvinenom vyvolávať potrebu vyhnúť sa opakovaniu nepríjemnej konfrontácie so zlým policajtom tým, že sám začne spolupracovať s dobrým policajtom. Tomuto policajtovi sa spravidla neskôr sám dobrovoľne prizná, pretože sa obáva možných následkov, o ktorých hovoril predtým policajt vystupujúci ako zlý.

Tento postup si vyžaduje vždy spoluprácu dvoch policajtov, ktorí sa po profesionálnej stránke dobre poznajú a dokážu sa tak pohotovo a spontánne v hraní rolí dopĺňať a naväzovať jeden na druhého. Správanie obidvoch policajtov by malo byť dostatočne kontrastné z hľadiska hrania vymedzených rolí. Ak má tento prístup splniť svoj účel, je potrebné, aby boli obidvaja policajti dobre zladení a boli schopní rýchlo a pohotovo reagovať na rôzne nepatrné zmeny vyskytujúce sa v správaní podozrivého alebo obvineného, ktoré by

¹⁶ Porovnaj: STRÁŽNICKÁ, V. a kol. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. Prvé vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2013. s. 281 – 282.

mohli naznačovať, že sa chce dobrovoľne priznať alebo naopak, že chce zapierať a naďalej nespokupracovať. Obidvaja policajti musia v priebehu výsluchu všímavo pozorovať správanie podozrivého alebo obvineného a podľa toho v danej chvíli preberať rolu dobrého, respektíve zlého policajta. Aj pre tento postup výsluchu platí to, čo už bolo uvedené v závere charakteristiky predchádzajúceho postupu pri výsluchu obvineného, že pre naše právne prostredie je tento postup vedenia výsluchu takmer nerealizovateľný vzhľadom na skutočnosť, že je na hranici dodržania zásady primeranosti a zdržanlivosti.

2. 8 Odmeraný postup vedenia výsluchu

Odmeraný postup vedenia výsluchu predstavuje štýl, pri ktorom orgán vykonávajúci výsluch svojím správaním dáva obvinenému najavo, že nepotrebuje počuť od neho žiadne priznanie, pretože celý prípad už je mu „v podstate“ známy a aj tak bude zrejme uzavretý v jeho neprospech. Tu je však potrebné upozorniť na to, aby orgán vykonávajúci výsluch vytváral takýto dojem svojím správaním nepriamo a aby podozrivému nepodsúval fakty neopierajúce sa o realitu. Ide o to, aby si obvinený myslel, že orgán vykonávajúci výsluch vie zrejme viac, ako sa pôvodne domnieval. Tento prístup je vhodné aplikovať v prípadoch obvinených, ktorí sú dlhodobo rezistentní a odmietajú sa už od samého začiatku výsluchu priznať. Obvinený pod vplyvom napätia začne reagovať tak, že orgán vykonávajúci výsluch začína presvedčať o vlastnej verzii skutku, pretože má obavu, že orgán vykonávajúci výsluch disponuje nesprávnymi dôkaznými informáciami, ktoré ho môžu omylom usvedčiť z niečoho, čo v skutočnosti nespáchal. Odmeraný a povýšenecký prístup orgánu vykonávajúceho výsluch v obvinenom vyvoláva nepríjemné pocity bezmocnosti, ktoré vznikajú následkom jeho zámerného ignorovania. Túto bezmocnosť má potom obvinený tendenciu eliminovať tým, že sa snaží s orgánom vykonávajúcim výsluch dobrovoľne komunikovať s cieľom presvedčiť ho (kým je čas), že je potrebné vypočuť si aj jeho verziu trestného skutku. V tejto súvislosti je dôležité zdôrazniť, že odmeraný štýl výsluchu musí byť realizovaný takou osobou vykonávajúcou výsluch, ktorá dokáže svoju rolu zahrať presvedčivo. Preto treba odporúčať, aby bol odmeraný štýl vedenia výsluchu vykonávaný takou osobou, ktorej reálne správanie sa k tomuto štýlu približuje čo najviac.

2. 9 Racionalizujúci postup vedenia výsluchu

Racionalizujúci postup vedenia výsluchu je založený na psychologickej taktike, pri ktorej orgán vykonávajúci výsluch v priebehu výsluchu racionalizuje za obvineného dôvody, ktorého ho viedli k priznaniu zo spáchaní trestného činu. Orgán vykonávajúci výsluch však nesmie podsúvať obvinenému obsah jeho výpovede, ale mu len naznačuje možné úvahy, o ktoré sa môže pri priznaní oprieť. Orgán vykonávajúci výsluch by sa mal vyhnúť vyzrádzaniu zásadných informácií z priebehu vyšetrovania, aby tak priamo obvinenému nepomáhal pri vytváraní účelovej výpovede.¹⁷ Tento štýl je vhodné použiť u racionálne založeného obvineného, ktorý nevykazuje neprekonateľné rezistentné správanie. Malo by ísť o obvineného, ktorý sa priznať chce, avšak potrebuje len správne pomenovať dôvody, ktoré ho k spáchaní trestného činu viedli.

2. 10 Psychologizujúci (terapeutizujúci) postup vedenia výsluchu

Psychologizujúci postup vedenia výsluchu je založený na psychologickej „technike odkrývania“, známej z teórie PCA, čo je anglická skratka pre takzvaný „Person-centred approach“ (ďalej len PCA), ktorej autorom je jeden z najvýznamnejších predstaviteľov humanistickej psychológie, C. R. Rogers, ktorý zaviedol do aplikačnej psychologickej a psychoterapeutickej praxe viacero funkčných pojmov, ako napríklad kongruencia,

¹⁷ KUBÍK, O. *Investigatívna psychológia*. Prvé vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2012. s. 81 – 84.

autentickosť, empatické porozumenie a podobne.¹⁸ Zo strany orgánu vykonávajúceho výsluch si vedenie výsluchu vyžaduje schopnosť empatie, ako aj hlbšie poznatky z psychológie osobnosti a psychoterapie a tiež isté praktické komunikačné zručnosti. „Odkrývanie“ je psychologickou technikou, pri ktorej sa orgán vykonávajúci výsluch snaží obvineného aktívne počúvať a následne priamo pred ním charakterizovať jeho psychický stav pomocou parafrázovania slov, ktoré predtým podozrivý použil: „Viem, ako sa práve teraz cítite, je Vám ťažko a v hlave máte veľký zmätok, je to pre Vás určite veľmi nepríjemné. Všetko to teraz akosi na Vás doľahlo a Vy sa snažíte nájsť východisko“. Orgán vykonávajúci výsluch sa snaží priebežne pomenovávať pocity, ktoré obvinený práve verbalizuje, napríklad: „Teraz zrejme cítite strach, pretože máte obavu z možných trestnoprávných následkov. Vidím, že Vás oblieva studený pot, to preto, že sa cítite veľmi nepríjemne. Čo mi teraz na to poviete? Hm?“ Pri využití techniky odkrývania je dôležité dbať na to, že orgán vykonávajúci výsluch nesmie pôsobiť ironicky a agresívne. Jeho správanie pri využití tejto techniky musí byť konzistentné a autentické.

Cieľom tohto prístupu je systematicky odkrývať pocity obvineného. Na druhej strane má tento prístup obvinenému signalizovať, že orgán vykonávajúci výsluch ho aktívne počúva a rozumie tomu, čo práve pri priznaní prežíva.¹⁹ Odporúča sa, aby orgán vykonávajúci výsluch dodržiaval zásadu ostražitosti a celý čas sledoval všetky prejavy správania obvineného, pretože odkrývanie jeho citového prežívania ho môže viesť k nečakanému útoku na osobu vykonávajúcu výsluch. K napadnutiu môže dôjsť z toho dôvodu, že obvinený mohol pochopiť odkrývanie vlastných pocitov ako ohrozujúce.

Záver

Skutočnosť, že výsluch osôb obvinených z trestných činov kladie veľké nároky na všestrannú prípravu orgánov, ktoré výsluchy takýchto osôb na účely trestného konania vykonávajú, je všeobecne známy fakt. Na základe obsahu príspevku možno jednoznačne konštatovať, že veľmi dôležitým predpokladom efektívneho vedenia výsluchu obvinených osôb je aj využívanie psychologických aspektov výsluchu. Okrem všeobecných zásad psychologického prístupu pri vykonávaní výsluchu je dôležité poznať a v aplikačnej praxi tvorivo využívať jednotlivé teoreticky rozpracované postupy vedenia výsluchu obvinených. Predpokladom takéhoto prístupu je podstatu jednotlivých postupov vedenia výsluchu dôsledne poznať a ovládať. Ambíciou príspevku je priniesť o tejto problematike potrebné informácie a prispieť k vytvoreniu predpokladov na úspešné využívanie uvedených postupov v praxi vykonávania výsluchov osôb obvinených z trestných činov.

¹⁸ Bližšie pozri Rogers, C. R., Meador, B. D. *Prístup zameraný na človeka*. European learning/training program client-centred counselling and psychotherapy and applications of The person-centred approach. Prvé vydanie. Bratislava: Dom techniky ZSVTS Bratislava, 1991. s. 10.

¹⁹ Orgán vykonávajúci výsluch by mal byť schopný pohotovo a zrozumiteľne *parafrázovať* slová podozrivého. Ak orgán vykonávajúci výsluch nahlas voľne zopakuje a zhrnie slová obvineného, umožňuje mu to priebežne si overovať, či správne porozumel obsahu výpovede obvineného a súčasne tým obvinenému signalizuje, že mu osobne záleží na tom, aby porozumel tomu, čo hovorí, vysvetľuje, objasňuje a opisuje. Neschopnosť orgánu vykonávajúceho výsluch parafrázovať výpoveď obvineného môže byť spôsobená napríklad tým, že sa na jeho výpoveď vplyvom rušivých faktorov dostatočne nesústredí, čo môže mať za následok skutočnosť, že obvinený s ním prestáva spolupracovať – pozn. autora.

Literatúra

HERETIK, A. *Forenzná psychológia pre psychologov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*. Tretie, prepracované a rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2010. 544 s. ISBN 978-80-89447-22-0.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme. Kapitoly z psychologie sociální komunikace*. První vydání. Praha: Svoboda, 1988. 240 s. ISBN 25-995-88.

KUBÍK, O. *Investigatívna psychológia*. Prvé vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2012. 384 s. ISBN 978-80-89447-75-6.

O'HARA, CH. E., O'HARA, G. L. *Fundamentals of Criminal Investigation*. Seventh edition. Springfield: Charles C. Thomas Publisher, Ltd., 2003. 907 s. ISBN 0-398-07329-5.

PORADA, V. a kol. *Kriminalistika*. Prvé vydanie. Bratislava: Iuria Edition, 2007. 604 s. ISBN 978-80-8078-170-5.

ROGERS, C. R., MEADOR, B. D. *Pristup zameraný na človeka*. European learning/training program client-centred counselling and psychotherapy and applications of The person-centred approach. Prvé vydanie. Bratislava: Dom techniky ZSVTS Bratislava, 1991. 49 s. ISBN 80-233-0153-5.

SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. První vydání. Praha: Portál, 2003. 114 s. ISBN 80-7178-846-5.

STRÁŽNICKÁ, V. a kol. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. Prvé vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2013. 559 s. ISBN 978-80-89447-95-4.

Keywords: interrogation of the accused, psychological approach to the interrogation of the accused, possibilities of conducting interrogation

Summary

The contribution aims at examining the possibilities of a psychological approach to the interrogation of the accused. It also provides basic knowledge of possible psychological methods of conducting interrogation of natural persons accused of committing a crime.

*doc. JUDr. Peter Polák, PhD.
Ústav verejného práva, Fakulta práva
Paneurópskej vysokej školy,
Tomášikova 20
821 02 Bratislava
peter.polak@paneurouni.com*

*JUDr. PhDr. Ondrej Kubík, PhD.
doktorand
Fakulta práva
Paneurópskej vysokej školy,*

Recenzent: prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD.